

IEVADS

Vidusskolas bija un būs. Vai būs?

Pirms desmit gadiem, kad notika iepriekšējā administratīvi teritoriālā reformā, viena no valsts rekomendācijām, kas pašvaldībām jānodrošina - savā teritorijā kvalitatīvs izglītības pakalpojums, tajā skaitā vidusskolās.

To, ka 2009.gada novadu reformas nosacījumi daudzviet nav veicinājuši vispārējās vidējās izglītības nostiprināšanos, liecina tas, ka vēsturiskajā

Cēsu rajonā divas vidusskolas – Stalbes un Dzērbenes – jau samazinājušas izglītības pakāpi, kļūstot par pamatskolām. Arī tagadējā situācija lauku vidusskolās neliecina, ka tās turpmāk spēs sniegt kvalitatīvu pakalpojumu - kompetencēs balstītu izglītības saturu. Pēc Izglītības un zinātnes ministrijas ieskatiem plānotos mācību rezultātus sasniegt varēs tikai tad, ja vidējās izglītības posmā ir paralēlklases, tātad vecākajās klasēs vismaz 60 jaunieši. To nevar īstenot Raunas vidusskola ar septiņiem vidusskolēniem, Līgatnes ar 11, Nītaures ar 16, Jaunpiebalgas ar 31, Vecpiebalgas ar 36, Priekuļu ar 50 audzēkņiem.

Nevis vēsturisks, bet racionāls skolu tīkls

Izglītības un zinātnes ministre Ilga Šuplinska valdībai janvārī sniedza vispārējās vidējās izglītības iestāžu tīkla izvērtējumu.

Ziņojums tapis pēc ministres individuālām sarunām ar 74 pašvaldību vadītājiem. Līdz martam būs notikušas sarunas ar visu 119 pašvaldību vadītājiem. Ministrija sagatavos vidējās izglītības iestāžu plānu atbilstoši 2021.gada administratīvo teritoriju centriem.

Ziņojumā teikts, ka novadu vidusskolās 10. - 12. klašu posmā jābūt ne mazāk par 40-45 skolēniem. Tikai teritorijās pie Eiropas Savienības (ES) ārējās robežas atļauts mazāks skolēnu skaits. Pedagogu darba samaksai

teritorijās ar zemu iedzīvotāju blīvumu jānosaka papildu koeficients, lai izglītības iestādes var strādāt, nodrošinot kvalitatīvas izglītības piedāvājumu.

Ministre uzsvērusi, ka valstij nepieciešams nevis vēsturiski veidojies, bet racionāli izveidots skolu tīkls. Šodien tas būtu - sākumskola maksimāli tuvu bērnu dzīvesvietai, pamatskolas spēcīgas, visas vidusskolas nodrošinātas ar kvalitatīvām izglītības programmām. Pēc gaidāmās administratīvi teritoriālās reformas neļaut pašvaldībām vidējās izglītības programmu īstenošanu, ja 10.- 12.klašu posmā nav atbilstošs skolēnu skaits.

Izglītības un zinātnes ministrija saņēmusi informāciju, ka šogad 16 pašvaldības iecerējušas lemt par pakāpes maiņu vidusskolai, neuzņemot audzēkņus vidusskolas klasēs, bet ļaujot tās pabeigt. Tādam lēmumam birst arī Raunas novada un Amatas novada pašvaldībā, attiecīgi Raunas un Nītaures vidusskolu pārveidojot par pamatskolu.

Septembrī Latvijā sāksies jaunā mācību satura īstenošana, tāpēc vidusskolās jau no 10. klases audzēkņiem jāpiedāvā izvēle vismaz starp diviem padziļinātu kursu komplektiem. Reizē tiks palielināta arī skolu dibinātāju atbildība par izglītības kvalitāti, tā ieteikuši rīkoties Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) eksperti.

UZZIŅAI

Latvijā ir 332 vispārējās vidējās izglītības iestādes, no kurām 89,8 procenti ir pašvaldību dibinātas. Pēdējo trīs mācību gadu laikā pašvaldību vispārējās vidējās izglītības iestāžu skaits ir samazinājies par 27, jo 12 kļuvušas par pamatskolām, astoņas pievienotas citai izglītības iestādei, bet septiņas likvidētas.

Viedoklis par politiku - toreiz un tagad

Pirms desmit gadiem īstenotā teritoriālā reforma radīja vēsturiski teju lielāko sadrumstalotību Latvijas administratīvajā kartē, izveidojot 119 novadus. Starp kritērijiem novadu izveidē bija - ne mazāk par četriem tūkstošiem iedzīvotāju, tajā skaitā administratīvajā centrā ne mazāk par diviem tūkstošiem, un vēlams, lai būtu pašvaldības dibinātā vidusskola.

Novadi stiprināja savējo vidusskolu, bet tad, kad iedzīvotāji kļuva mobilāki, daļa lauku vidusskolu nevarēja sapulcināt vismaz astoņus audzēkņus klasē.

Valsts ieviesta starpskolu norēķinu sistēma par to, ka skolēns mācās cita novada skolā, pašvaldībās ar lieliem centriem stiprināja mācību iestāžu uzturēšanu. Pašvaldības, kas vairāk tika piespiestas maksāt par viņu iedzīvo-

tāju skolas izvēli ārpus novada teritorijas, ķepurojās pretī, kā vien prata. Pašvaldības pēc iespējas saglabāja katru skolu, lai arī dažkārt to savā ziņā darīja neracionāli, vairs nemeklēja plašākas iespējas, kā veidot vidusskolas klases ar lielāku audzēkņu skaitu un lielāku piedāvājumu izglītības jomā.

"Starpskolu norēķinu sistēmas veidošanās lobijs bija lielās pilsētās, Cēsis pie tādām nebija piešķaitāmas. Valmierā un Jelgavā gan uzstāja, lai par skolēniem, kuru dzīvesvieta deklarētiem ārpus pilsētas, saņemtu starpnovadu norēķinus par skolu uzturēšanu. Lielās pilsētās ar to nostiprināja savus ieņēmumus," situāciju raksturo Amatas novada pašvaldības vadītāja ELITA EGLĪTE un atzīst, ka arī Cēsu pašvaldība par to, ka lauku jaunieši brauc mācīties uz pilsētas vidusskolām

un ģimnāzijām, starpnovadu norēķinus ir ieguvēja. Elita Eglīte piebilst, ka viņas vadītā Amatas novada dome spīta pēc uzturējusi vairākas mazas skolas, arī vidusskolu. "Cik paši saņēmām norēķinus, tik tērējām saimnieciskos un finanšu izdevumos. Visā Latvijā šie norēķini dažāda lieluma pašvaldībām bija milzīgi labs naudas instruments.

Skolu noturēšana pašvaldības teritorijā bija svarīga arī tāpēc, ka tā deva darbu. Kur novados vairs strādā tik daudz cilvēku kā skolā? Ja pašvaldība saņem no valsts un no kaimiņu pašvaldības, kam jāmaksā starpnovadu norēķini, izdevīgāk nevar būt! Taču pati Izglītības ministrija nemaz neparedzēja, ka pašvaldībām vēlams sadarboties citādi - kopīgu skolu veidošanā un uzturēšanā. Tikai šī izglītības ministre nākusī ar tādu vēlmi.

Vai var būt viena vidusskola Piebalgā

Skolēnu skaits Latvijā samazinājies, bet līdzās esošās pašvaldības to neņem par pamatu, lai apvienotu vidusskolas un tās lauku centros būtu piepildītākas, vidusskolas posmā varētu piedāvāt vairāk izvēles programmu. Tas atbilstu mūsdienu tendencēm, ka vidusskolas vecumā jaunieši mācās lielākās klasēs, dalās grupās pēc mācību jomām, kā arī mācās viens no otra.

Kāpēc pašvaldības, tik ļoti mudinātas apvienot kaimiņu novadu vidusskolas, to nav darījušas? Jaunpiebalgas novada vadītājs LAIMIS ŠĀVĒJS atbild ar pretjautājumu: "Kāpēc lai to darītu?" Viņš prognozē, ka ar abu Piebalgas vidusskolu - Jaunpiebalgas un Vecpiebalgas - apvienošanas netiks sasniegti Izglītības un zinātnes ministrijas jaunie kritēriji, kādi jāizpilda vidusskolām.

Jau šajā brīdī, saskaitot skolēnus 25 - 30 kilometru attālumā no skolas nama, redzams, ka apvienošana turpmākajam neko nedos. Pašvaldībām teikts - ja vidusskolā sanāks par vienu audzēkni mazāk, nekā jābūt, lai vidusskolu pašvaldība turētu, ministrija atļauju nedos. Šobrīd jūtams, ka būs liels sajukums, jo Latvijas novadu reforma tikai gaidāma. Kāda tā galā būs, kurš to pateiks?

Mēs varam skaitīt audzēkņus, kilometrus, kas viņiem jāmēro uz skolu novada robežās, bet, tulkojot kontekstu iecerētajai administratīvi teritoriālai reformai, nav izslēgts, ka otrā dienā pēc tās skolu statuss var būt pavisam cits. Tāpēc, domāju, vēl gaidāms liels sajukums.

Nesen Ministru kabineta sēde, kuru ikviens var noskatīties internetā, liecināja, kādos tik vārdos tur sauc tos audzēkņus, kas mācās lauku skolās, un kā

runā par skolotājiem. It kā lauku skolās sagatavo tikai jauniešus, lai viņi mācētu ārzemēs kāpostu laukos strādāt.

-Vai esat sprieduši, ka vajadzētu piebaldzēnu jauniešus vienot mācībām vienā vidusskolā?

-Jaunpiebalgā esam runājuši, bet nedomāju, ka kaimiņu novadā gribēs tam piekrist. Saruna jau nebūtu tikai par vidusskolas atrašanās vietu. Saruna notiktu, kad kļūtu zināmi nosacījumi vidusskolām. Kādi tie Latvijā būs? Jaunpiebalgas vidusskola taču nav tukša! Tā jau tagad piepildīta. Ja valsts nosacījums - vidusskolas posmā radīt vēl trīs klašu telpas - to nevarēsim izpildīt. Sākumskolas ēkā šogad pat 4. klase nevarēja palikt, jo vēl viena bērnu darza grupa nāca klāt. Vēl būs cita problēma. Pamatskolas klašu skolotāji Jaunpiebalgā ir noslogoti, diez vai varēs strādāt arī vidusskolas posmā, ja tajā atvērsim paralēlās klases.

-Ja nu skola pārtaps par pamatskolu, kurp dosies tās beidzēji?

-Ekonomģeogrāfs Turlajs prognozējis, ka uz Smilteni vai Gulbeni. Taču varbūt ģimenes pārcelsies uz citām vietām vai jaunieši sūfīs uz to pilsētu, kur var dzīvot pie radniekiem. Cik tad pilsētās ir iespējas nodrošināt vietas kopmītnēs? Internātu kapacitāte jau piepildīta, jo daļa lauku skolēnu jau tagad savākti uz pilsētu.

-Jūs prognozējat, ka Piebalgā pēc administratīvi teritoriālās reformas, vidusskolā nepalikns neviena vidusskola.

-Reformas plāns liecina, ka vidusskolas būs tikai pilsētās - Cēsīs, Gulbenē, Madonā, Smiltēnē. Katru dienu no valsts jūtām tādus signālus - pārdoiet savas "būdas" laukos, pārcelieties dzīvot un bērnus vediet uz pilsētu. □

Taču Piebalgā jau gan varēja un vajag apvienot vidusskolas par vienu. Vajadzīga spēcīga vidusskola, jo novads ir pietiekami tālu no pilsētām. Jaunpiebalgā dabaszinātnes tik labi mācītas - specializēties arī var. Amatas novada Nītaures vidusskolai gan tādas iespējas nav. Mores, Mālpils, Madlienas pamatskolu beidzēji lūkojas uz citu pusi - Mālpili, nevis vidusskolu Nītaurē. Siguldas novada nostāja attiecība uz Mores pamatskolu mainījies, audzēkņi tiek sagatavoti un brauc mācīties uz Siguldu.

Arī lielākā novadā iekļaujoties, Nītaures vidusskola neiegūs, arī Cēsu vidējās izglītības iestādes ne. Jau gadus desmit no Nītaures puses turp nedodas uz skolu. Izdevīgi būtu braukt uz vidusskolu Līgatnē, bet tikai tad, ja vidusskola atrastos Augšlīgatnē. Romantiska jau tā vidusskola Līgatnē ir, kalna galā, bet ne jau mūsdienu kontekstā. To mēs, Amatas novada pašvaldības poli-

tiķi, zinām. Pieņemām lēmumu par pamatskolu reformām, ieguldīt Ierīkos un Drabešos diezgan lielu naudu telpu izveidošanai. Tas bija izdevīgi, jo skolas celtas kā mācību ēkas.

Nītaures vidusskola ir vecā muižas ēka. Lai tagad to padarītu par mūsdienu skolu, vajadzīgs ieguldīt lielus resursus - gari koridori, nav pietiekami gaismas, nav sporta zāles. Skolas ēkai jābūt atbilstoši šodienas nosacījumiem, arī vecāki to prasa.

Amatas novada dome pieņems lēmumu par Nītaures vidusskolas slēgšanu. To iecerēts izdarīt līdz martam, šobrīd diskutējam." □

Lappusi sagatavoja MAIRITA KAŅEPE

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem

MAF Mediju atbalsta fonds